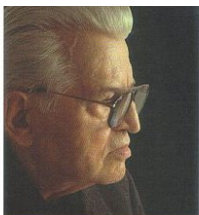

УДК 821.163.41-94(049.3)

Слађана Младеновић

У ТУЂЕМ ВЕКУ

ДОБРИЦА
ЋОСИЋ

У ТУЂЕМ ВЕКУ

Добрица Ћосић, *У туђем веку*, Службени гласник, Београд, 2011.

„Дневник је спознаја себе и реалности у којој живи писац“ (стр. 136). Ова реченица на најбољи начин осликава потребу великог српског писца, Добрице Ћосића, да води дневник, односно посвети пажњу свакодневним догађајима и да им свој лични печат. Међутим, иако књига „У туђем веку“ представља збирку дневничких записа, од 4. јануара 2000. године (од Ћосићевог 78. рођендана) до 15. марта 2003. године (када је сахрањен премијер Србије, Зоран

Ђинђић), за њу се може рећи да је и много више. Наиме, Добрица Ћосић, сведок и учесник многих промена у Србији, решава да свој романијерски опус сачува за двадесети век, који он сматра својим. Нови век је њему туђ, јер представља оличење свега онога што он није и не може да прихвати – промена које разарају биће српског народа, чему он и као писац и као човек упорно покушава да се одупре. Опирање променама огледа се у томе што Ћосић одбија да живи у свету нула, које код њега изазивају егзистенцијалну нелагоду (стр. 11). Уместо тога, он решава да живи у свету јединице и деветке, које представљају његово време (стр. 8), због чега је 2000. година у његовим записима добила облици формуле – 1999. + 1.

Извесност почетка новог доба, које у неким људима изазива оптимизам, Ћосићу доноси неспокој. Он је дубоко свестан сопствене одговорности, како у личном, тако и у јавном животу. Ставови о савременицима, пријатељима и породици, само су рефлексивна односа према себи. А он је вишеструко сложен. Ћосића муче питања из прошлости, коју је свестан да не може да промени, али не жели ни да се препусти деловању Историје (увек са великим И на нашим просторима). С једне стране, њега карактерише готово пророчка проицијивост и способност предвиђања догађа-

ја, а с друге стране, и сам признаје да понекад није успевао да сагледа исходе одређених збивања (стр. 38). Неколико вертикала које се у овој књизи могу уочити чине темељна питања опстанка српског народа. Ћосић у својим разматрањима актуелне политичке ситуације увек истиче везе са прошлошћу и грешкама које су тада учињене. Њега дубоко мучи расрбљавање Црне Горе, проблем српства у Војводини, положај Срба у Републици Српској и оних који су били прогнани из Хрватске, али и питање Косова и Метохије, које најчешће и разматра. У корену свих разматрања је страх Ћосића да ће Срби у XXI веку доживети судбину Хазара, и нестати као народ. Иако износи непопуларан став – да је потребно коначно се територијално и на сваки други начин разграничити са Албанцима, не може се рећи да Ћосић тај свој став није дубоко утемељио у свом схватању Историје, односа других држава, пре свега са Запада, према малом народу какав су Срби, и потреби да се Срби окупе на једном хомогеном простору, на коме ће успети да се препоруде и опстану у условима туђег века, који је за њих нарочито неповољан. Зато Ћосић оштро замера онима који се одричу српства и замењују га мондијализмом, европејством и американизмом, који у крајњој линији доводе до расрбљавања Срба и у Србији, а нарочито у Бе-

ограду. Корене те појаве, као и у многим другим случајевима, Ћосић налази у Историји. Историја српског народа је историја ратова и три револуције. Прва је изведена у Првом и Другом српском устанку, а друга и трећа у Првом, односно Другом светском рату. И, док је идеолог прве револуције био народ, односно српски домаћин, идеолог друге две револуције, југословенске и бољшевичко-социјалистичке, је била интелигенција, која је за Ћосића предмет сталних напада, јер је управо она симбол расрбљавања и показатељ онога што је лоше у српском друштву (стр. 274-275). Занимљиво је да Ћосић и у свом животном искуству, планирајући да напише историју своје породице, препознаје животност српског сељака са здравим начелима, што је угрожено наглом сеобом у градове која је проузроковала одрицање од свог идентитета. Ћосић закључује да ће друге нације обезбедити опстанак српске нације, не би ли себи очувале идентитет (стр. 285). Он верује да је потребно направити оштре резове зарад опстанка, оздрављења и напретка српског народа. Једна од главних одлика српског народа је изумирање самопоштовања народа и колективни нихилизам. У таквом стању почињу да владају корупција и криминал и све је подложно продаји и куповини.

Тосић сматра XX век не само својим, него и српским веком. У српском XX веку дошло је, према Тосићевом мишљењу, до распада четири етоса: 1) национално-херојског, који је испољен у Балканским ратовима и Првом светском рату; 2) револуционарно-партизанског; 3) антититоистичког, који је био аутентично социјалистички и критичарски; 4) национално и државно обновитељског етоса који се испољио у ратовима од 1991. до 1995. године, а који је коначно нестао 1999. године у косовској агонији и бомбардовању НАТО пакта (стр. 51).

Онеспokoјавајуће је Тосићево запажање да је у периоду титоизма (који без остатка напада као најгори поредак на свету), био угрожен његов живот, али не и дело, што му је омогућило да се сврста у ред највећих писаца друге половине и краја XX века, али је у новом веку обратно – угрожено је његово дело (стр. 241). Тосић се ретко поименице бави онима који га нападају, проглашавајући га за духовни и морални стуб српства, и пита се да ли уопште један човек (и да ли баш он) треба да има такву улогу у судбини српског народа (стр. 243). Истовремено, Тосић у складу са својим опредељењем да служи ономе што сматра општим добром, култури и народу коме припада, макар и на сопствену штету, и циљем који је као писац сам себи поставио, да тумачи

људску судбину, даје себи за право да доноси закључке о српском народу. Његови закључци нису увек похвални, јер као што прихвата сопствену одговорност, очекује да је и Срби као народ прихвате, али ипак закључује – „ми смо добар свет“ (стр. 168).

Тосић је стога свестан да је њему свака власт непријатељ, и да он свакој власти мора да остане опозиција. Међутим, из његових бележака се може видети да он није могао да остане по страни, делимично због своје потребе да дела за опште добро, али и због тога што су његово мишљење тражили људи који су били на позицијама власти и моћи. О свима њима је Тосић донео свој суд, али се види да су његови судови били подложни променама, и условљени особинама које су његови савременици испољавали у различитим ситуацијама. Као и у погледу других питања о којима се изјашњавао, Тосић признаје своје заблуде везане за поједине људе. Његова дела, као и речи, често су били погрешно схваћени.

Мада се углавном одређивао у односу на догађаје, Тосић не пропушта да *изрази* своје ставове. Иако човек великог знања и моћи запажања, способан да полемише и са савременицима и са ставовима знаменитих писаца које је често цитирао, Тосић остаје окренут Србима и српству, и пре свега се одређује у односу на национал-

но питање. „Ја никада не бих био демократски националист да ме не боли патња већине Срба и да егзистенцијално није угрожена Србија, земља славне прошлости која заслужује поштовање и понос, упркос својим падовима. Ја не могу да мрзим ниједан народ; ја мрзим његове шовинисте који шире србофобију, русофобију, анти-семитизам“ (стр. 223). То је уједно и најбољи одговор на све оптужбе противника, а и бивших пријатеља, да је управо он понудио темељ српском експанзионизму. Ћосић није желео да одговара на такве тврдње, већ је препустио својим савременицима и потомцима да донесу суд о његовом књижевном и свеукупном животном делу. И, као што не воли промене које старост са собом носи за човека, тако остаје забринут због динамике промена које носи туђи, XXI век.

